

der baade satte Enkelthederne i bedre tidshistorisk Lys og gav et rigere Udbytte for den almindelige Skolehistorie.

Bjørn Kornerup.

Til sine tidligere kyndige Arbejder om Grønland og de Mennesker, der har haft deres Gerning der, har Sognepræst H. Ostermann nu føjet to svære Bind: *Nordmænd paa Grønland 1721—1814 I—II* (Oslo 1940). Det er i første Linie et biografisk Leksikon over de Nordmænd, der har virket i Grønland fra den Tid, Hans Egede som den første store Nordmand begyndte sin Gerning, til Skilsmissen i 1814, men trods Biografiernes leksikalske Orden er de ikke præget af leksikalsk Tørhed, det er de mange mærkelige Skæbners Bog, livfuldt fortalt af en Mand, der selv gennem en tyveaarig Embedsgerning kender de Kaar, Naturen byder paa til alle Aarets Tider, og som derfor kan vurdere de Forhold, under hvilke Missionærer og Købmænd maatte virke i Fortiden, da daarlige Boliger og slet sammensat Kost ofte i Løbet af faa Aar undergravede deres Helbred.

Værket forelaa færdigt i 1938 og er udgivet 1940 af Professor Oluf Kolsrud og Docent Adolf Hoel med Understøttelse af Fridtjof Nansens Fond til Videnskabens Fremme og det Norske Videnskabsakademi i Oslo; navnlig har Professor Kolsrud i en vanskelig Tid ydet sin Bistand ved at indsamle en betydelig Del af det smukke Billedstof, som findes i Bogen, og ved at læse Korrektur, saaledes at det Samarbejde mellem de to Nationer, som Værket beretter om i Fortiden, her i Nutiden ogsaa har staaet sin Prøve.

Til Indledning er der givet en kort Oversigt over den grønlandske Missions og Handels Historie til 1814, og derefter kommer i Rækkefølge efter Anlæggelsesaaret hvert enkelt Etablissemments Historie, ogsaa i største Korthed, men med den erfarne Grønlandshistorikers Overblik og Evne til at vurdere Mennesker og Tilstande. Til Etablissemmenternes Historie slutter sig for hvert enkelt en Liste over alle de der ansatte, inddelt i Grupperne: Præster, Købmænd, Assistenten og Andre (Kateketer, Kirurger m. fl.) med Funktionsaar for hver enkelt, og her er Navnene paa dem, hvis Biografi meddeles, trykt med Kursiv. En Del bliver paa den Maade Gengangere ved Tjeneste paa forskellige Steder eller i ændrede Stillinger.

Biografierne falder i tre Rækker: Nordmænd paa Grønland, i alt 103, hvortil kommer Bergenske Grønlandsfarere 13, Norsk-Danske 19, Islændinge 4. De 19 Biografier over Norsk-Danske angaar alle Folk, der er født i Danmark, men som enten har lagt

Vejen til Grønland over Norge eller senere har haft Ansættelse der. Paa den Maade bliver de to udmærkede Præster Otho Fabricius og Henric Christopher Glahn »Norsk-Danske«, selv om ingen af dem havde haft med Norge at gøre, før de efter Grønlandstiden blev Præster der, Fabricius 1774—1779, hvorefter han havde Embede i Danmark, hvor han døde 1822, og Glahn 1771—1779, da han var Præst i Hardanger, men derefter havde Kald paa Falster til sin Død 1804.

Da Navnene paa disse 19 samt paa de 4 Islænderne i Listerne over Etablissementernes Personale er kursiveret paa samme Maade som de fødte Nordmænds Navne, vil de ved en flygtig Betragtning i betydelig Grad forstærke Indtrykket af det norske Element paa Grønland. Forholdet mellem kursiverede og ikke-kursiverede Navne er nemlig for Præster 48 mod 54, for Købmænd 105 mod 85, for Assistenten 109 mod 169 og »Andre« 26 mod 43, mens Tallene efter Fødsel bliver: Præster 40 N. 60 D. 2 I, Købmænd 93 N. 97 D., Assistenten 92 N. 184 D. 2 I, »Andre« 20 N. 48 D. 1 I. Dog maa det stadig erindres, at disse Tal rummer adskillige Gengangere fra forskellige Stillinger, Steder og Tjenesteperioder efter begge Opstillinger, men Forholdet mellem Norske, Danske og Islænderne maa dog være tydeligst belyst ved den sidste.

Det er dog ikke værd nu at rejse en Broderstrid i en Sag, som i Fortiden bandt Danske og Nordmænd sammen i enigt Samarbejde. Initiativet og den første store Indsats kom fra Norge. I Bergen levede Traditionen om Farten paa Grønland, og ved Hans Egedes brændende Trosiver og opofrende Indsats sattes Arbejdet i Gang, støttet af hans Landsmænd og af Fr. Rostgaard. Da det Bergenske Grønlandske Compagnis Midler snart var udtømt, fik den københavnske Købmand Jacob Sewerin 1734 Oktroj paa Besejlingen af Grønland, idet han i Forvejen var Medindehaver af Privilegiet til Handel paa Finmarken, og selv om han især var Handelsmand, var han tillige Missionen en god Mand. Derefter kom en rig Kolonisationsperiode under Det almindelige octroyerede Handelscompagnie fra 1749, og endelig fik fra 1776 Den kongelige grønlandske Handel Eneret paa Handel og Besejling af Grønland.

I Betragtning af, at Tyngdepunktet baade for Handelen og Missionæruddannelsen ved Oprettelsen af det grønlandske Seminar i København saa hurtigt blev flyttet til Danmark, er Nordmændenes vedblivende store Indsats saa betydelig, at der kun sker den Retfærdighed, naar den faar sit Monument, sat af en dansk Mand.

For Teologernes Vedkommende gælder det vel, at Vejen fra Københavns Universitet til et Præstekald andet Steds med Udsigt til Fordel kunde lægges over Grønland, men det var ingenlunde Sinkerne, der valgte denne Vej, og kun altfor ofte fik de Lov at gaa længe paa Vartpenge, inden de fik Embede i et af Kongerigerne. Da Arbejdet deroppe først var kommet i Gænge, synes det snarest, at Grønlandsfarerne uden Hensyn til, om de var danske eller norske, udgjorde en Familie eller Kreds af Kendinge, der, selv om de vidste, hvilke Afsavn og Farer Tilværelsen i Grønland vilde byde paa, alligevel drog ud, fordi de følte Kaldet deroppe fra og havde Udveen i Blodet. Det gælder ogsaa Handelsens Folk, selv om Forholdet mellem Missionærer og Handelsmænd ofte var alt andet end harmonisk, og i selve Kolonisationsarbejdet var der absolut Enighed om, at den indfødte Befolkning skulde behandles varsomt og human. Allerede fra Hans Egedes Tid var det Løsenet for Arbejdet i Grønland, at det ikke gjaldt om hurtige, men om varige Resultater.

Hvormeget man end gennem dette Værk faar at vide om Grønland, er over 800 Sider Biografier dog dets Kerne. I sin Grønlandstid har Forf. taget Uddrag af alle Kirkebøgerne angaaende Europæere og Blandinger op til 1850, og desuden har han udnyttet det Stof, der fandtes i de grønlandske Landsarkiver, men Størstedelen af Stoffet er hentet i norske og danske Arkiver, idet han, saa vidt det overhovedet har været muligt, har eftersporet alle biografiske Data ikke blot for Hovedpersonerne, men som Regel ogsaa for deres Koner og Børn, især hvis de senere har haft Tilknytning til Grønland. Helst slutter han med et Skifteuddrag, hvad enten det gælder døde i Danmark eller Norge, til Belysning af de Forhold, under hvilke de endte deres Dage, thi for adskillige Nordmænd blev Grønland Vejen til Danmark. Af de 103 biograferede Nordmænd døde de 40 i Danmark, mens 18 fandt deres Død i Grønland eller paa Søen.

Biografiske Data er dog kun et Skelet, som det er godt at have i Orden, men Sjæl samt Kød og Blod kommer der ved de mange Enkeltheder, der er givne paa Grundlag af Dagbøger og Indberetninger og fortalt paa en saadan Maade, at der findes ypperlige Menneskeskildringer iblandt. De er ganske usentimentale, selv om de beretter om tragiske Skæbner og om Tilværelser under utrolig slette Bolig- og Ernæringsforhold, hvor ikke mindst Skørbugens Hærgninger medførte, at de fleste efter faa Aars Ophold i Grønland var mærkede deraf for Livstid. Naturligvis faar de store Skikkelser i Arbejdet deroppe, Egederne, Niels Brønlund Bloch, Jørgen Sverdrup m. fl. de mest udførlige Biografier, men der

falder ogsaa smukt Lys paa andre som Købmanden Jacob Geelmuyden, der 1727, da der efter det Bergenske Kompagnis Sammenbrud var stor Lyst til helt at opgive Arbejdet, afgav sin Erklæring: »Jeg nægter aldeles ikke, om det var alleene de tiimelige ting vedkommende, var det vel ikke umagen værdt at holde folk her udj landet, men som det icke er alleniste det tiimelige vedkommende, men rører og en stor hoben menniskers siæles evige salighed, falder det mig alt for besværlig at skrive, colonie igien skall ophæves, men langt hellere vil ønske, landet maatte settis i den stand, som her burde, hvortil Gud i naade opmuntre Hs. Kgl. Mayestæts hierte, at, om icke store profiter, der dog kunde blive vunden og løst mange siæle af diævelens magt.« Nævnes maa ogsaa den første Inspektør i Nordgrønland Johan Fr. Schwabe, hvis Indberetninger og Forslag blev Grundlaget for den almindelige Instruks af 19. April 1782 for Grønland, som i næsten 100 Aar var enegældende og i Principet følges den Dag i Dag ved Handelsstederne. Han var ikke blot en udmærket Administrator, men havde tillige en egen Evne til at faa Indflydelse paa den indfødte Befolkning ved at komme den i Møde med Forstaaelse. Samtidig med ham virkede Bendt Olrik som Inspektør i Sydgrønland, hvis syvaarige Inspektørtid betegnes som »et sandt Rædselsregimente« for denne Landsdel, dog navnlig for Handels- og Missionens Folk, idet oprindelig Tjenstiver udartede til Herskesyge og Mistænksomhed. Forf. lægger saaledes ikke Skjul paa, at der ogsaa var mindre egnede blandt de Nordmænd, der virkede paa Grønland. Købmand Jørgen Holms Færd karakteriseres andet Steds som et ualmindelig ondartet Tilfælde af den grønlandske Rabies.

Et lidet estimeret Folkefærd var de Matroser og Haandværkere, som deltog i Kolonisationsarbejdet uden synderlig Kærlighed til Opgaven, men man maa dog mindes den Bødker, der skulde hjemsendes formedelst Optøjer og Opsætsighed, men forinden have Tamp under Flaget. Da han gik for at modtage Straffen, sang han »I Jesu navn skal al vor gierning skee«, og da den var overstaaet »Syng høyt min siæl, vær hiærtglad, nu er der fred paa Jacobshaun.«

Heller ikke Missionskollegiet har Forf.s Kærlighed, det er i hvert Fald et tvivlsomt Bevis paa Agtelse, naar han S. 416 successive benævner det »det ærede«, »det høje« og »det højærværdige« Missionskollegium, skønt han i et Citat fra Samtiden, anført S. 417, kunde se, at det havde Krav paa at betegnes som »det højlærde«.

At gaa ind paa de enkelte Biografier vil dog blive for vidt-

løftigt, og her skal blot nævnes, at Værket slutter med Kilder og Litteraturhenvisninger i Tilknytning til hver enkelt Biografi samt med Registre over Personnavne og Stednavne, saaledes at Brugere af Bogen i disse Henseender har faaet alle ønskelige Hjælpe midler i Hænde.

Nu maa det blot være at ønske, at dette monumentale Værk, hvortil den første Plan allerede fremlagdes i 1913, maa blive modtaget i samme Aand, hvori det er skrevet, og her er det rettest at give Forfatteren selv Ordet. Han slutter sin Indledning saaledes:

»Æren for kolonisationsarbejdet i dets første hundredeaar er Norge og Danmark fælles om. Det startedes af en norskfødt mand og udgik fra Norges største by. Siden, da administrationen efter Bergenskompagniets ophør flyttedes til København, sluttede Danske sig til. De blev flere og flere og var tilsidst i flertal, men Norske vedblev til det sidste at søge til Grønland, og landets overordnede embedsmænd, inspektorerne (fra 1782), var alle paa én nær Nordmænd. Utvivlsomt har bevidstheden om, at det gamle Grønland havde hørt til de norske kronlande, og at landet fremdeles var en dependents af Norge, for adskillige Nordmænd som for Hans Egede været medvirkende aarsag til, at de tog tjeneste paa Grønland. Men i arbejdet i landet gjorde dette sig ikke gældende. Der spillede det ingen rolle, om man var af dansk eller norsk oprindelse. Arbejdet blev gjort i fællesskab. Og i fuld enighed. Naar mænd af de forskellige etater kom op at nappes, var det aldrig, fordi de var nationalt forskelligt indstillede, men af helt andre aarsager, som ovenfor paavist. ...

Her fandtes til det sidste ingen mislyd. Og da de i Grønland tjenstgørende norskfødte i 1814 fik meddelelse om, at de skulde afgive erklæring, hvorvidt de nu vilde forlade kongens tjeneste, var der ingen af dem, der gjorde dette.

Det er mig en lise nu at tenke paa, at da baandet brast mellem de to gamle broderfolk, stod denne smukke fællesfølelse i kolonisationsarbejdet i Grønland som et sidste udslag af den lange unionstid.

I taknemmelighed herfor og som en retfærdighed mod de Norske, som delte den, har jeg skrevet denne bog.

Siden dette blev skrevet har Verdensbegivenhederne afskaaret alt Samkvem mellem Danmark og Grønland, ligesom det skete under det store europæiske Opgør 1807—14, og under disse Forhold er det en god Gerning at føje friske Vidnesbyrd til de mangfoldige ældre om den Indsats, der siden Hans Egedes Dage er gjort paa Grønland af Danske og Norske. Der er udført store

Bedrifter i Landets videnskabelige Udforskning ved udmærket gennemførte Ekspeditioner, hvor ogsaa andre Nationer har medvirket, men Ekspeditioner giver ikke Adkomst til et Land. Vor Adkomst er over 200 Aars støt Arbejde paa Grønland til Værn og Højnelse for den indfødte Befolkning, thi Handelens Interesser har aldrig nogen Sinde været sat over, hvad der tjente Grønlænderne bedst. Det var Maalet under det dansk-norske Samarbejde til 1814 og siden for Danmark alene.

Hans Knudsen.

Studiet af dansk Teaterhistorie har indtil Dato kunnet opdeles i forskellige Grupper med hver sine Dyrkere. Man har anlagt biografisk-historiske Synspunkter (Overskou—Neiiendam), statistiske (Collin—Aumont), teaterpraktiske (Normann—Agerholm) og kunsthistorisk-arkitektoniske (Krogh). Dertil kommer saa Behandlingen af tidligere Kritik, en Hovedkilde for de personalhistoriske Fremstillinger (Schyberg). Særlig Dr. Torben Krogh har henledt Opmærksomheden paa det store ubenyttede Billedmateriale, der med Fordel vil kunne bringes i Anvendelse af Teaterhistorikere, og er her selv gaaet i Spidsen med sine Undersøgelser af »Danske Teaterbilleder fra det 18. Aarh.« (1932) og nu sidst med *Ældre dansk Teater* (1940).

Dette statelige Værk er at betragte som en Indledning til den paatænkte Udgave af de gammeldanske førholbergske Komedier, som Det danske Sprog- og Litteraturselskab forhaabentlig faar udsendt i en overskuelig Fremtid med Dr. Krogh og Professor Hans Brix som de selvskrevne Udgivere. Det er jo nemlig Prof. Brix, der i sine skarpsindige »Analyser og Problemer« i den ældre danske Litteratur, har genopvakt Interessen for Studiet af det første danske Drama, som allerførst fremdroges og med stor Skarpsindighed udgaves og kommenteredes af Overbibliotekar, Dr. Sophus Birket-Smith omved Midten af forrige Aarhundrede.

Mens det hovedsagelig var det litteraturhistoriske, der havde Birket-Smiths og Brix' Interesse, er det centrale hos Krogh at belyse Datidens Opførelsespraxis. Dette volder dog ikke saa faa Vanskeligheder, da Materialet er relativt sparsomt og meget udnyttet. Imidlertid har Dr. Krogh draget Nytte af, hvad baade svensk og tysk teaterhistorisk Forskning i de seneste Aar har bragt for Dagen. Derved er »Ældre dansk Teater« svulmet op til en meget stor Bog fuld af interessante nye Detaljer, og trods de velkendte Hovedlinjer beriges saaledes Ens Billede af dansk Teater før Holberg.

Poul Linneballe.